

Forfatter: Ulrik Lehrmann

Titel: Det folkelige gennembrud (1900-1920)

Citation: Ulrik Lehrmann: "Det folkelige gennembrud (1900-1920)", i Ulrik Lehrmann: *Det folkelige gennembrud (1900-1920)*. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-periods-1900-1920-shoot-idm140580044032816.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Modernitetens eksistentielle slagskygger: det moderne jegs overlevelseskamp

Johannes V. Jensens digt "Interferens" (*Digte*, 1906) indvarsler oplevelsen af moderniteten som en permanent krise- og splittelsestilstand, der samtidig rummer en potenseret ny sensibilitet, hvad angår såvel den ydre omverden som den indre psykiske verden. Hvor de store samfundsromaner imidlertid i hovedsagen lægger vægten på det sociale og mentale opbrud og nybrud og derfor ikke i helt samme grad er optaget af de eksistentielle kriseoplevelser og omkostninger, som moderniseringsprocessen også er forbundet med, der skrives der i årene op til og omkring 1910 en række romaner, hvori erosionen af traditionsværdier, ny sensibilitet i form af øget selvrefleksivitet og erfaringer fra 1890'ernes prosa mht. vege introspektive hovedpersoner og begyndende episk opløsning af romanen løber sammen. Alt afhængigt af hvor vægten lægges, er resultatet heraf forskellige legeringer af eksistentielle krise- og splittelsesromaner, der - selv om handlingen er henlagt til et genkendeligt nutidsrum - ofte peger ind mod et eksistentielt og mytisk rum.

Knud Hjørtø, der ellers har mange berøringspunkter med "den store generation", indleder sit forfatterskab med en 'vild' tekstsamling, *Syner* (1899). Der er ikke tale om en roman i traditionel forstand, men om enkeltstående tekster, hvori et jegs, eller måske fleres, forskellige mentale tilstande gennemspilles i en lyrisk anrørende og stærkt stiliseret sprogform. I et af de mentale forløb ("I Dybet") føres jeget ned i underverdenen og konfronteres med "vraggoods, udskud, tankepøbel", som fortrængningen har henvist til et skjult liv i det ubevidste:

Her spejler sig menneskets skjulte drømme, vi læser dem tværs igennem og gir deres tanker kød og blod. Se, hvad der vrimer til alle sider, syge rotter, vanskabte tusser, øglemisfostre og blegsottige maddiker, brunstige marekatte - - Alt, hvad der er lavpandet, tykøjet og bredmundet, platfodet, børstet, slimet og fugtig-klamt: det er bare tanker, du ser, som kravler, vælter og mudrer - sjæle-utøj. Dær er fantasiens syge dyr, kamæleonen, der skinner som guld og sølv og som purpur, men det gyldne er dynd, sølvet er skimmel, og purpuren er rød-råddent trøske, og at at den er som at gribe en død mands hånd.

(Knud Hjørtø: *Syner*. (1899). 2003, s. 61-62)

Fortrængningens sump modstilles i en anden tekst ("Rapsodi") jegets himmelstræben: "Min vej er den vilde vinds. Det er vanviddets vej. Tør du springe derud?" (s. 78). Men jegets stræben efter at blive universets skaber, Gud, ender i indre opløsning og urtåger.

Denne udspændthed mellem bevidsthedens afmagt over for det ubevidstes virke og en almægtig, men vanvidstruende skaberkraft rummer refleksioner over såvel den kunstneriske skabelsesproces som jegets muligheder for at holde sammen på sig selv. I Hjørtøs forfatterskab genfindes denne spænding i en mere realistisk udformning i rækken af mandlige fantastiske kikkelser i romanerne *Støv og Stjærner* (1904), *To Verdener* (1905) og *Hans Raaskov* (1906), senere samlet i trilogien *To Verdener*. I alle tre romaner kæmper de mandlige hovedpersoner for at bryde ud af deres egen selvskabte virkelighed for at etablere et forhold til omverdenen, og i alle tre romaner modstilles de opløsningstruede mænd sunde, helende og livgivende kvindefigurer. Romanerne forholder sig således også til en nærmest mytisk modstilling af mandlige og kvindelige karaktertyper.

I *Støv og Stjærner* er det et grundlæggende reaktionsmønster for Ivar Holt, at han fra barnsben af besidder "den ævne til at hylle sig ind, når livet gik ham imod. Han krøb sammen og gjorde sig hård, lukkede sanserne og lavede drivhus indenfor, hvor jegfølelsen skød vildt op i den tropiske hede" (s. 109). I den indelukkede jegfølelse er jeget kun momentant i stand til at bryde igennem til andre mennesker og er derfor grundlæggende henvist til resigneret tilbagetrækning og opløsning: Jeg hører til den slags gale, der ikke længere har kurs. [...] Det er min bestilling at stå ude på den vilde mark og tale med ingen; imens splittes min sjæl til alle sider."

(Knud Hjørtø: *Støv og stjærner*. 1904, s. 167)

Hans Raaskovs bevidsthed karakteriseres "som en maskine, der ved et sammenstød har fået hjul og stænger forvredne, og det er ikke at rette ud igen" (s. 19). Han bærer på en fortrængning, som i forbindelse med en ildebrand i bogstaveligste forstand slår ud i lys lue:

Det var, som om han ikke kunde tåle at leve, og nu følte han livets krav i sig som en dødelig sygdom. [...] Hans hus stod i flammer, og da han havde set lidt på det, sansede han ikke andet end ild og os og stinkende, sorte bunker. Han så deri sin egen sygdom; det var et billede i sort og rødt på hans egen sjæl. Så snart han hørte om denne brand vidste han, hvordan det stod til med ham selv.

(Knud Hjørtø: *Hans Råskov*. 1906, s. 194)

Med sit jeghus i brand udviskes skellet mellem indre og ydre. Hans Raaskov taber kontrollen over sit liv og gennemløber mod romanens slutning en opløsningsproces:

Det var som en gal mands sjæl var sluppet ind i ham og levede ved siden af hans egen fornuft uden at fortrænge den [...]; med uhygge erkendte han slægtskabet mellem sig selv og det, der havde taget plads i ham og snyltede på hans sunde fornuft, så han måtte vente, at den en dag var udhulet og brast sammen til ingenting. (Knud Hjortø: *Hans Råskov*. 1906, s. 210)

Hvor splittelsen i *Syner* fremstår som et abstrakt psykisk mønster, der er den i de tre romaner forbundet med de tre hovedpersoners manglende evne til produktivt at fragte deres erfaringer fra en opvækst på landet med ind i det moderne byliv og livet som intellektuel eller kunstner.

Harald Kiddes forfatterskab har ligesom Hjortøs sit afsæt 1890'ernes symbolistiske prosa, men hvor Hjortø skildrer og fastholder det kriseramte jeg i dets tragiske utilpassethed, der er der en langt mere fortidsvendt og afsværgende holdning i forhold til moderniteten på spil i Kiddes forfatterskab. I *Helten* (1912) fortælles gennem hovedpersonen Clemens Sebastian Beks erindringer på sit dødsleje en såvel vertikalt som horisontalt bredt udmalet livshistorie spændende i tid over det meste af 1800-tallet og med inddragelse af en stor personkreds. I romanens første del følger man Clemens opvækst i 1840'ernes og 50'ernes København, mens anden del er helliget de sidste 55 år af hans liv på øen Anholt, hvortil han ankommer som attenårig student i 1856. Hvor første del er kronologisk fremadskridende, er anden del mere løs i sin opbygning, fordi Clemens ud over at fortælle sin egen livshistorie også fortæller øens historie gennem en række udvalgte livsskæbner. På den led er romanens episke fremdrift i anden del på vej til at opløse sig i et kor af stemmer, selv om disse formelt set fortælles af Clemens. Men ikke alene ved sin fremdragnet af et stort persongalleris historie hæmmes romanens fremdrift. I lange passager er fremstillingen rytmisk manende omkring mantraagtige gentagelsesfigurer som f.eks. "jeg ser ham", der gentages ikke mindre end ni gange over halvanden side i forbindelse med skildringen af Jacobus Uz (s. 293-94), hvilket på den følgende side erstattes af otte gange "hver", som så afløses af fem gange "glemt". Ad den vej er romanens anden del ved siden af fortællingen om Clemens' liv på øen på vej til at etablere et autonomt lyrisk sprogrum. Hertil kommer endelig, at romanen i sine præcise tids- og stedshenvisninger nok forankrer handlingen i et realistisk rum, men samtidig forlener dette med en lang række mytiske allusioner, hvilket gør romanen til en særdeles kompleks affære.

Koret af stemmer og den sproglige manen udgør et resonansrum for Clemens' egen indre konflikt. Når han flygter til Anholt, er det for at blive udfriet fra en række spændinger af religiøs, driftsmæssig og social karakter i København, men det viser sig dog hurtigt, at selv om øen er et opsamlingssted for skamskudte eksistenser, der ikke har kunnet overkomme livet andre steder, så rummer den samtidig også de trængsler og kræfter, han er flygtet fra, i en nærmest mytisk fortættet form.

Clemens er en veg person, der bestandig trækker sig fra den sociale og driftsmæssige anerkendelseskamp. Hvor en lang række af øens personer bærer på uforløste længsler efter et andet liv end det, de lever, er det derimod karakteristisk for Clemens, at han i kraft af resignation og sexuel askese påtager sig tilværelsens lidelse og ydmygelse og herigennem bliver et kristent menneske, der ved sit stille eksempel øver indflydelse på øens beboere. Clemens' karakteristik af de mennesker, han har mødt, er således på en gang en angivelse af hans liv som en eksistentiel søgeproces og en selvkaraktistik: *Jeg har set Menneskene, som de var, ti hvo behøver at bære Maske for mig? [...] Og jeg har både i København og her på Øen [...] set Mennesker, der var Dyrets Spejl. Men - o, Herren være lovet, jeg har også set Mennesker, der var Jesus'. Mennesker, der ikke søgte deres Eget, Mennesker, der med Svaghed og Brist var Jordens Salt, der gjorde Livet leveligt og forklarede Guds Langmodighed.*

(Harald Kidde: *Helten*. 1912, s. 103)

Derfor forvandles øen for Clemens fra de døde ø, som han tror, han ankommer til, til de levendes ø. Ved sin ankomst oplever han øen som en ruinøs verden omspændt af driftens brændende ild, som han værger sig for, og undervejs i sit liv på øen ser han ned i ondskabens og fristelsernes dyb i skikkelse af kroværten Gjønge:

[...] en hårløs, hvidgul og opsvulmet Masse, ubevægelig læsset på en Tønne, rugende med to stumpe Kødpølser over to lamme Kødkugler, mat blinkende mod mig af to blegblå Sprækker, med en hed, hvid Damp stødvis stående ud af Halsen. Jeg stirrede på denne Skabning, som var jeg sunken ned til Underverdenen, ned til Øens Indvoldsorm.

(Harald Kidde: *Helten*. 1912, s. 405)

Men lidt efter lidt lærer han i ophøjet resignation at bære livets udsathed i taknemmelighed over at være til:

Jeg levede jo ene af deres [de skiftende præsters], af Tilfældets Nåde. Det gav mig tilsidst det rette Sind, Menneskets Sind, som ene er Tak. Takken for det Ufortjente: det daglige Brød, Taget mod Uvejret, Pletten, hvor man er hjemme. Og det lærte mig Glæden, Glæden over Livet, som Rekonvalescentens, hver Gang jeg

var frelst påny.

(Harald Kidde: *Helten*. 1912, s. 361)

I denne stille accept af den nøgne eksistens underkastet Guds nåde og med en eksistentiel forpligtelse til via sit livs eksempel at virke i og for den anden forsøger Kidde at redde sig fri af den moderne verdens pres.

Hvor Harald Kiddes kristne 'helt' i sit selvafkald fremstår som en veg drømmer, der er der en anderledes offensiv trosautoritet på spil i Jakob Knudsens fremholdelse af en kristen tradition som konservativt værn mod modernitetens jegopløsning. I de historiske romaner om Martin Luther, *Angst* (1912) og *Mod* (1914) (samlet under titlen *Martin Luther*. 1915), skildrer Knudsen Luthers vej til sit opgør med den katolske kirke. Det er imidlertid ikke det idémæssige grundlag for den protestantiske reformationsbevægelse, der udgør romanernes centrum, men Luthers indre kamp, som i dobbeltromanen skildres fra barndomsårene og frem til voksenlivets afklarethed.

Romanerne kan læses som en tilbagedatering af Knudsens egen eksistentielle tvivl. Gennem skildringen af Luther foretages således en afsøgning af et stabilt handlingsdueligt jeg, hvis ro imidlertid er tilkæmpet, fordi den hviler på en indre opløsningstruethed. I en blanding af især første binds socialisationshistorie, hvor opgøret med den patriarkalske fader og den hermed forbundne angst udgør omdrejningspunktet, og udspænding af et metafysisk rum, hvori troen på Guds nåde bliver afgørende, fastholdes Luthers splittelse.

Forholdet til faderautoriteten og i videre forstand Gudsautoriteten er for den unge Luther forbundet med skyld og angst, hvilket ytrer sig som genkommende psykiske sammenbrudsoplevelser: [...], egenlig ikke have Styr paa sig selv i nogen Tid, - det var for ham, som om han hvert Øjeblik kunde gjøre hvadsomhelst, og sommetider, som om han skulde sprænges eller - forsvinde, blive til Intet!

(Jakob Knudsen: *Martin Luther*. 1915, s. 157)

- det var saa vaandefuldt anstrængende, dette, at gaa og passe paa sig selv, saasnart der kom Uro: at det da ikke skulde tage Overhaand og hvirvle En ud i Vanviddet - eller hvad det var, der truede, - sommetider hørte han det som et højt Skrig af Rædsel og saa - Fortabelse!

(Jakob Knudsen: *Martin Luther*. 1915, s. 159)

"Helvedes-Angsten" og "Afgrunden" grænser således bestandig op til Luthers mere kontrollerede bevidsthedsliv. Modpolen til den tilintetgørende angst udgøres i romanen af en erotiseret livsfølelse, som vækkes i Luther ved mødet med den unge kvinde Ursula. Men selv om forholdet til hende momentant kan bringe ro i hans sind, så tør han dog ikke give sig hen i forholdet til hende: her hos hende havde han paa en Maade alt det, han higede efter. Ja, her var jo virkelig Freden, - han higede ikke mere, han ønskede jo blot, at det altid kunde vare. Han syntes, at Gud selv var til Stede. Men ønsket om, at det skulde vare, vakte straks hans Uro paany: naar hans Faders Ord ikke stod til Troende, og han ikke engang vidste, hvad Sikkerhed Klostret kunde bringe ham, - hvor skulde saa Jomfru Ursula kunne værne ham og sig selv mod Helvedes hede Aande.

(Jakob Knudsen: *Martin Luther*. 1915, s. 174)

Gennem sin klostertilværelse forsøger Luther da at døve det angstbesatte forhold til den erotiske livsfølelse, men bringes blot ud i stadig større troskriser og psykiske kriser, indtil han i bønnen oplever Guds godhed og nåde:

[...] den gamle, svimlende Rædsel var atter over ham, - det var endogsaa, som om Stedet forflygtigedes - han var ikke i Erfurt - men i Magdeburg - han lugtede Floddyndet, naar Elbens Vand stod lavt - - aa, det stank af evig Fordømmelse! - - [...] han begyndte selv at bede *nu*, inden han vidste af det. Og da - - steg der et Mod i ham, ligesaa mægtigt som Evigheden, syntes han, mægtigere end Rædselen, - Gud var hos ham i dette Mod!

(Jakob Knudsen: *Martin Luther*. 1915, s. 200)

Den potenserede livsfølelse, han oplevede i forholdet til Ursula, er her med næsten de samme ord forskudt over i troen. Afgørende er da en mental ommøblering, hvor fader- og gudsautoriteten ikke længere går i ét, men Gud nu forbindes med kærlighed og nåde, der kan holde angsten stangen. Der er dog fortsat tilbagefald, og først under rigsdagen i Worms, hvor Luther er indkaldt for at redegøre for sit kirkeoprør, sejrer troen over angsten:

Det var jo første Gang, han havde overvundet denne *store* Angst, *uden at lide den igjennem*, overvundet den, straks da den nærmede sig - ved Troen paa Gud. Tænk, hvis nu denne Magt var ham givet for bestandig, for hele Fremtiden! - ja, han vilde fornemme sig selv og sit Liv helt anderledes; ikke føle sig som den, der altid sad til Leje hos Angsten og kunde siges op uden Varsel, og naar det skulde være; føle sig som den, der ejede sit Liv i Guds Navn for Jesu Kristi Skyld.

(Jakob Knudsen: *Martin Luther*. 1915, s. 284)

Trosmodets sejr er imidlertid omkostningsfuldt, fordi Knudsen samtidig skildrer den modne Luther som stadig mere fastlåst i takt med afspaltningen af den erotisk hengivende side af hans bevidsthed.

Hvor Knudsen kun med store omkostninger kan båndlægge sin eksistentielle tvivl og angst, har han langt lettere spil i sin udstilling af den moderne rodløshed. Luthers kamp med sin indre angst er således i andet bind skildret i kontrast til den unge student Tilio, der er på stadig jagt efter den store begivenhed, den store forandring, i historiens nu. I sin søgen efter at være til stede i den blot udvendige historiske forandringsproces, at 'være på' og opleve historiens vingesus 'live', fremholdes han som modernitetens substansløse narrefigur.

I mere afsvækket form end i de ovennævnte romaner kan man i Johannes V. Jensens internationalt anlagte U.S.A.-romaner, *Madame D'Ora* (1904) og *Hjulet* (1905), iagttage en nutidsrealisme i bengalsk mytisk belysning. Romanernes hovedpersoner er relativt unge, udbrændte mennesker, som har svært ved at orientere sig i modernitetens blændværksvirkelighed. Med brug af skabeloner fra den moderne mediekulturs genrer som sensations- og kriminalromanen - og *Hjulet* var da også skrevet som føljeton til *Politiken* - iscenesætter Jensen et højspændt drama, hvori repræsentanter for en vesteuropæisk traditionskultur (sangerinden Madame D'Ora), den moderne naturvidenskab (Edmund Hall), kunsten (Lee) på forskellig vis udæskes af en svindler udi spiritisme (Evanston), idet spiritismen fremstilles som en opdateret marketingsbevidst, men forvildet variant af en ellers hjemløs religiøs følelse. Især i *Hjulet* antager Lees kamp med Evanston, som også bærer det sigende navn Cancer, karakter af et mytisk drama mellem destruktive livsopløsende og skabende kræfter. De to personer kan ses som udspaltninger af dimensioner i én bevidsthed og dermed som en indre psykisk splittelse, der ekkoer i det ydre rums dissonanser: Den sorte Slugt var levende af Tog, af endeløse Vognrækker, som forskød sig engt imellem hverandre, af rygende Lokomotiver, den laa som en evigt kværnende Grube mellem den gule Taagemur paa Michigansøen og Byens kobberrøde Ildluft, Byen, der rejste sin milelange Klint af Taarnhuse som et Baal af Sten og Metal og blandede sine røde Dampe og sin stikkende Svovlrøg med Vinternattens raa Dis. Her i dette kraftige Helvede dundrede Kværnen, som maler Amerika sammen og giver det én Tone, her sang *Grotte*, den gamle Knuser og Livgiver, her knurrede *Hjulet*.

(Johannes V. Jensen: *Madame D'Ora. Hjulet*. 1997, s. 196)

I dette moderne helvedesrum optræder Cancer som en satanisk frister, der vil have Lee til at skrive en ny bibel, som skal gøre Lee til en ny gud og Cancer i stand til at kanalisere storbymassernes orienteringsløse religiøse følelse for ad den vej at få magt over dem. I lange dialoger, der giver mindelser om et strindbergsk drama, kæmper de to stemmer om herredømmet i romanens bevidsthedsrum. Tiltrækningen og frastødningen mellem Cancer og Lee kompliceres yderligere af, at det også er en kamp om maskulin kønsidentitet, idet Cancer søger at indeslutte Lee i et homoseksuelt forhold. I det afsluttende opgør mellem Cancer og Lee, tilkæmper Cancer sig et kys på Lees mund og udløser herved Lees angstfulde og aggressive afspaltning af sin kvindelige pol, idet han dræber Cancer. Men det er ikke kun kønsmæssigt, der sker en afspaltning. Lee er ved romanens start en moderne Walt Whitman-inspireret lyriker, der har planer om at skrive et stort epos om folkevandringernes globale civilisationshistorie for derved at give det amerikanske åndsliv en historisk legitimitet:

Amerika er det store Samlingssted for Arierne, det nye Brændpunkt for deres traditioner! Man har jo aldrig kunnet finde ud af, hvor Ariernes Urhjem var - om det var i Asien, Nordevropa eller paa et Kontinent, som siden er forsvundet i Havet. Jeg tror det sidste. Jeg tror, der har ligget en Verdensdel i Atlantehavet, hvor de blonde Folk havde hjemme og som gik tilgrunde i en "Syndflod", men ikke før der var vandret saa mange Arier over til Evropa og Asien, at de siden holdt sig. De har altid vandret, de har ført nedarvede Forestillinger om en forsvunden Verden med sig gennem hele Historien . . . det var den Drøm, der ledte Columbus, da han sejlede ud mod Vest for at finde *Landet* og kom til Amerika. Amerika er det nye Atlantis.

(Johannes V. Jensen: *Madame D'Ora. Hjulet*. 1997, s. 206)

Ved romanens slutning har Lee ganske afskrevet sit historiske projekt, som også undervejs er blevet underløbet af Cancers forsøg på at få Lee til at omsætte sin visionære kulturhistorie til den ny tids bibel. Æstetik betegnes nu som "en Sygdom i Sansen for Virkeligheden", og den sunde virkelighedssans omsættes i Lees engagement i det amerikanske erhvervsliv. Den indre splittelse er blevet opløst, det moderne jeg er kommet på højde med sin samtid og blevet handlingsdueligt, men den nye nu-bundne virkelighedserkendelse er kun kommet i stand ved at afskrælle sider af sig selv, sin historie og en metafysisk længsel.

Lidt i stil med Johannes V. Jensens U.S.A.-romaner, men langt mere grotesk og på grænsen til det parodiske finder man Louis Levys lille roman *Menneskeløget Kzradock, den vaarfriske Methusalem. Af Dr. Renard de Montpensiers Optegnelser* (1910), som er en slags munter metafiktiv fordobling af det tidlige 1900-tals romaner om det splittede jeg. Med udstrakt brug af klicheer fra sensations- og detektivromanen fortælles i en slags føljetonform, hvor hvert kapitel afsluttes med en cliffhanger, om den sindsyge Kzradock,

som er indlagt på lægen Renard de Montpensiers klinik. Grænsen mellem Kzradock og Montpensiers er dog flydende, idet de i en slags hypnose har telepatisk kontakt med hinandens bevidsthed, og Kzradock bærer på brokker af en forbrydelse, som hele romanen er optaget af ad mange omveje at få klarlagt. I denne opklaringsproces rejstes der til stadighed tvivl om personernes identitet, idet de optræder i forklædning, under falsk navn, forveksles, Kzradock findes i ikke mindre end 3-4 udgaver, og Montpensiers er grundlæggende i tvivl om, hvorvidt han er sig selv eller Kzradock. Til slut viser det sig imidlertid, at hele romanen er fortalt inde fra et vanvidsanfald i Montpensiers bevidsthed, hvorfor hele det kulørte persongalleri kan skrives på hans vanvids regning. Dermed forskydes romanens energi fra en jagt på jeget i alle dets fordoblinger til et metafiktivt refleksionsplan:

Men skulde disse Papirer engang komme paa fremmede Hænder, skulde de virkelig blive læste og diskuterede, saa tror jeg at forstaa, hvad mine Læsere vilde føle . . . *De vilde føle sig narrede, snydte og bedragne.* Akkurat som jeg selv! Der er jo ingen Begyndelse og ingen Ende paa mine Optegnelser. Det er altsammen uden Hoved og Hale . . . *Men netop heri ligger den Lære, der skal høstes.* Den jeg selv har høstet. Det er en syg Sjæls Lidelser, mine Læsere har gennemgaaet, naar de er kommet til Ende med mine Optegnelser . . . De har set, hvorledes en af Lidelser angreben Sjæl skaber en Verden indenfor den Skal, der omslutter den . . .

(Louis Levy: *Menneskeløget Kzradock, den vaarfriske Methusalem. Af Dr. Renard de Montpensiers Optegnelser.* 1910, s. 174)

Levys roman bliver på denne led en munter leg med "den moderne Sjæl, udsat for saa mange Efterstræbelser udefra og indefra, fra Religion og Suggestion, fra Viljesoverføring'er og Erotik" (s. 177), som de ovennævnte romaner på forskellig vis bearbejder i et langt mere alvorfuldt eksistentielt regi.